

Сакеева А.М.

**ЖАШТАР АРАСЫНДАГЫ АДЕПТИК
БААЛУУЛУКТАР ЖАНА АЛАРДЫН МАДАНИЯТКА
ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ**

Сакеева А.М.

**НРАВСТВЕННЫЕ ЦЕННОСТИ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ
И ИХ ВЛИЯНИЕ НА КУЛЬТУРУ**

А.М. Sakeeva

**MORAL VALUES AMONG YOUTH AND ITS IMPACT
ON THEIR CULTURE**

УДК: 3.(374.33)

Бул макалада жаштар арасында аракеттик, наркомания, кылмыштуулук, селсаяктык маселелери, жаштардын бош убактысын уюштуруу ишмердүүлүгү жана жаштардын маданиятка тийгизген таасири тууралуу каралат.

Негизги сөздөр: *девианттык жүрүм-турум, деградация, акселерация, децелерация.*

В данной статье рассмотрены понятия алкоголизм, наркомания, преступность, девиантное поведение, деятельность организации досуга среди молодежи и о влиянии молодого поколения к культуре.

Ключевые слова: *девиантное поведение, деградация, акселерация, децелерация.*

This article discusses the concepts of alcoholism, drug addiction, crime, deviant behavior, activities of leisure among young people and the impact of the young generation to culture.

Key words: *devian behaviour, degradation, earey development, deceleration.*

Жаштар-курак жашы, социалдык орду, турмуштагы активдүү аракетин, эмоциялык чыңалуусу менен айырмаланган коомдогу өзгөчө социалдык-демографиялык тайпа катары мамлекеттин саясатынын, илимий изилдөөлөрүнүн да чордонунда тургандыгы белгилүү. Башка социалдык топторго караганда жаштар билимдүүлүктөрү, жаңы кесиптерге ээ болуулары, жаңыча жашоо образына умтулгандыктары жана коомдук-саясий иш-чараларга активдүү катышкандыктары менен айырмаланып турат [1,2].

Социологиялык планда объективдүү процесс катарында коомдук прогресстин жаштардын социалдык өнүгүүсүнө таасир этүүсүнүн эки жагын белгилөөгө болот. Ал биринчиден, жаштардын калыптанышуусуна таасир тийгизүүчү макрочөйрөнүн объективдүү жана субъективдүү шарттары, экинчиден, алардын баалуулуктарына, кызыкчылыктарына, жүрүм-турумдарына, аң-сезимдерине таасир этүү аркылуу шарттоочу коомдук прогресстин факторлору болуп саналат [3].

Андыктан азыркы жаштар – коомдун социалдык-экономикалык абалына жараша социалдык жетилүүнүн мүшкүлдөрүн баштан кечирип жаткан өз-

гөчө социалдык топ деп эсептөөгө болот. Ушундан улам, учурда базар мамилелеринин шартында жаштарга карата социалдык иштерди уюштуруунун зарылдыгы келип чыкты. Жаштарга карата социалдык иштер жаштарды колдоо, коргоо жана өркүндөтүү ишмердүүлүктөрүн камтыйт. Мындай ишмердүүлүккө жаштарды жумуш менен камсыз кылуу, социалдык жардамдарды көрсөтүү, үй-бүлө турмушуна даярдоо маселелери кирет [2].

Турмуштун терс жактарын талдоодо социологдор көп учурда аракеттик, паракорлук, төрөпейилдик, кызмат абалынан кыянаттык менен пайдалануу, ачкөздүк, инсанга каршы кылмыш, тааныштык, селсаяктык, эмгекке, өз милдетине туура эмес мамиле, эмгек тартибин бузуу, коомдун бергенине караганда көбүрөөк алуу, никеге жана үй-бүлөгө жоопкерсиз мамиле, эмгек чарбасыздык сыяктуу түшүнүктөрдү пайдаланышат. Бардык курактагы категорияларды изилдөөлөрдүн маалыматтары боюнча жаштардын арасындагы терс көрүнүштөрдүн таралыш өлчөмү аябай тынчсыздандырат.

Кылмыштуулуктун бардык көрүнүшү бул чектен чыккан жүрүш-туруштун эң акыркы деңгээли, анда инсандын, социалдык институттардын жана коомдун кызыкчылыктары коркунуч алдында калат. Албетте, бир дагы коом укукка каршы аракет кылган жүрүш-турушка жана ага каршы кандай каражаттар, ыкмалар менен күрөш жүргүзүүгө көңүл кош болгон эмес. Илимий адабиятта юридикалык тажрыйбада колдонгонго караганда кылмыштуулук кылмыш иштеринин тагыраак жана айкыныраак бөлүнүшүн берүүгө ар кандай аракеттер жасалган. Ошону менен бирге эле кызыктуу жана терең изилдөөлөрдө коомго каршы жүрүш-туруштун айрым топторуна, мисалы, А.М. Яковлевдин “Социология экономической преступности” аттуу китебинде жалпылоо жасалган [4].

Азыркы коомдо субмаданияттын ар кандай түрлөрү кездешет, социологияда бул түшүнүк жаштарды жана девианттуулукту изилдөөдө пайдаланылат.

Девианттык жүрүш-туруш эки группага бөлүнөт:

1. Психологиялык саламаттыктын нормаларынан четтеген жүрүш-туруш, башкача айтканда адамда жашыруун же ачык психикалык четөөлөрдүн үчүнчү зонасындагы адамдар, б.а. астениктер, изоиддер, эпилептикоиддер ж.б. психикалык жактан нормалдуу эместер түзүшөт.

2. Нормалдуу нравалык нормадан четтеген жана социалдык патологиянын түрдүү формаларында – мастыкта, наркоманияда, проституцияда ж.б. терс көрүнүштөрдө чагылдырылган жүрүш-туруш. Девианттык жүрүш-туруштун мындай түрлөрү туура эмес иш-аракеттерден же кылмыштуулуктан көрүнүшү мүмкүн. Эгерде андай иш-аракеттер коомдук мамилелерге чоң зыян келтирбесе, административдик мазмундагы чаралар (административдик камоо, штраф) колдонулушу мүмкүн. Ал эми социалдык жана медициналык кызмат алар менен социалдык жана психологиялык адаптация боюнча иш-чаралардын комплексин жүргүзүшөт. Эгер девиант кылмыш жасаса, ал кылмыш закондуулугу боюнча жооп берет. Ошол себептүү кылмыштуулук девианттык жүрүш-туруштун түрү катары негизинен юриспруденция тарабынан, ал эми аморалдык жүрүш-туруш социология, психология, психиатрия аркылуу изилденет.

Алкоголизм, наркомания, проституция, социалдык патологиянын башка формалары менен жабыркаган адамдардын девианттык жүрүш-турушунун себептери катары төмөнкүлөрдү эсептөөгө болот:

1. Селсаяк жүрүм-турумдун негизинде биринчи кезекте социалдык теңсиздик жатат. Бул калктын көпчүлүк бөлүгүнүн, айрыкча жаштардын турмуш деңгээлинин төмөндүгүнө, коомдун кедей жана байларга бөлүнүшүнө, жаштардын өзүн-өзү реализациялоо аракетиндеги кыйынчылыктарга байланыштуу. Базар экономикасындагы өзгөрүүлөр, жумушсуздук, инфляциялык басым, коррупция, финансылык проблемалар да терс таасирин тийгизүүдө.

2. Селсаяк жүрүм-турумдун моралдык-этикалык фактору коомдун нравалык маданиятынын төмөн деңгээлинде рухийсиздикте да чагылдырылат.

3. Селсаяк жүрүм-турумду колдогон же, нейтралдуу мамиле кылган айлана-чөйрө. Жаш девианттар-алкоголиктер, наркомандар, проституткалар көбүнчө туура эмес үй-бүлөлөрдөн чыгышат [3,4,5].

Белгилүү психолог, изилдөөчү Р.Шертуктун идеясы боюнча эгерде жаш адам өзүнүн керектөөлөрүн легалдуу чыгармачыл ишмердүүлүктө же активдүү антикуктук көрүнүштөрдө камсыздай албаса, ал өзүн инсан катары бузуп жарууга алып келген ишмердүүлүктө кемчиликтерин компенсациялашы мүмкүн. Жаштардын белгилүү бөлүгү өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн, кесиптик жөндөмдүүлүктөрүн ишке ашыра албаган жагдайда алкоголизм, наркомания, примитивдүү секс өзгөчө компенсациялык каражат катары кызмат өтөшү мүмкүн.

Жаштардын рухий деградациясы да коркунучтуу проблемалардын бири. Жаштар девиантынын

өсүшүнүн үй-бүлөдөгү жетишпестиктер, ажырашуулар, үй-бүлөдөгү чыр-чатактуу жагдайлар менен байланышта экендигин турмуш ырастоодо.

Социалдык татаалдыктар, терс эмоциялардын көптүгү, жалпы эмоционалдык-психологиялык чыңалуу жаштардын социалдык-психологиялык ден-соолугуна терс таасирин тийгизүүдө. Невроздор, коркунуч, кыжаалатчылыктар адаптациялык мүмкүнчүлүктөрдүн бузулушуна алып келет.

Азыркы өспүрүмдөрдүн физикалык өнүгүүсү акырындап, эмгекке жөндөмдүүлүктүн көрсөткүчтөрү төмөндөөдө.

Акселерация көрүнүшү децелерация (секин өнүгүү, биологиялык курактын календарлык же хронологиялык өсүүдөн артта калышы, төмөнкү салмак, түзүлүштүн астеникалык тиби) менен алмашууда.

Атайын изилдөөлөр көрсөткөндөй, ири өнөржай ишканаларында алкогольду практикалык түрдө дээрлик 99% эркектер, 97% аялдар колдонушат.

Коомдогу мындай негативдүү көрүнүштөрдүн көбөйүп жатышынын дагы бир себеби катары бош убакытты туура пайдаланбоо эсептелет. Бүгүнкү күндө жаштар үчүн бош убакытты кайсы жерде өткөрүү бир топ проблемаларды пайда кылууда. Мектептен тышкары ишканалар бүгүнкү кризис учурунда функцияланууга жөндөмсүз. Спорттук кружокторго акчасы барлар гана катышып, кедейлер четте калууда [2].

Жогоруда белгиленген терс көрүнүштөр девианттуу жүрүш туруштун жайылышына шарт түздү. Аларды тез арада жоюуга аракеттенүү мамлекеттин, ошондой эле ар бир инсандын зарыл милдети.

Бүгүнкү күндө бүткүл дүйнөдө нравалуулуктун же ыймандуулуктун төмөндөп бара жатышын илимий изилдөөлөр далилдөөдө. Материалдык жыргалчылыкка гана умтулуу болгон жерде ар-намыс жоголуп, ыймандык нормалар четке кагылат. Мындай учурда үстөмдүк кылган ач көздүк адамдарды бириктирбестен, бири-биринен оолактатып, коомдун деградациясына алып келет, демек, рухий жардылык тереңдеп, бара-бара адамзат өзүнүн адамдык сапатын жоготот. Бул глобалдуу проблема азыр коомчулукту ойго салууда. Көптөгөн авторлор ыймандуулук жөнүндө маселе көтөрүп жатышат, бирок проблема конкреттүү анализденбестен, ата-бабадан калган улуу мурастарга басым жасалбастан, жаңы принциптерди издөө жөнүндөгү жалпы, формалдуу принциптер менен гана чектелип жатышат.

Белгилүү болгондой, жалпы адамзаттык, ыймандык принциптерди туу туткан элдин гана улуттук аң-сезими жогорку деңгээлде болуп, рухий өнүгүүгө, тарыхтагы өзүнүн ролун андап-билүүгө жөндөмдүү. Мына ушулардын бардыгы мамлекеттин нормалдуу, стабилдүү өнүгүшүнүн зарыл шарты болуп саналат. Азыркы экономикалык кризис шартында коом үчүн жогорку моралдык-ыймандык деңгээл өзгөчө зарыл, анткени, эс-акылдуу, тартиптүү, билимдүү, өз керт

башы үчүн эмес, коом үчүн эмгек кылгандар гана учурдагы татаал кырдаалдан алып чыга алат.

Чет өлкөдөн келген видеофильмдер сөзсүз түрдө жаштарга терс таасирин тийгизүүдө. Атайын уюштурулган ток-шоулар коомдун нравалуулугуна чоң зыян келтирүүдө. Мындай пропаганданы кимдер жүргүзүшү мүмкүн? Рухий эң жарды адамдар же коомду атайын бузууга аң-сезимдүү аракеттенгендер.

Белгилүү болгондой, биздин өлкөдө жүрүп жаткан реформалардын ийгилигин официалдуу баалоо же келечекке прогноз берүү көбүнчө финансылык-экономикалык аргументтердин жардамы менен ишке ашат: инфляциянын төмөндөшү, приватизациянын өнүгүшү, пенсия, айлык төлөнбөгөн айлардын азайышы ж.б., бирок элдин рухий маданияты жашоо деңгээлинин негизги көрсөткүчү катары биринчи орунга чыгышы зарыл.

Улуу ойчул Бернард Шоу мындай деген: «Бүгүн, биз чымчык сымал асманда учууну, балык сымал суу түбүндө сүзүүнү үйрөнгөн кезде, бизге бир гана нерсе жетишпейт: ал адам катары жерде жашоону үйрөнүү». «Улуттун эң кымбат байлыгы – анын ыймандык, адептик сапаты» - деп жазган орус элинин улуу жазуучусу Н.Г. Чернышевский. Ошол асыл дөөлөтүбүз, кымбат байлыгыбыз болгон ыйман, адептик сезимдерибиздин жоюлуп бара жатышы бү-

гүнкү күндөгү көйгөйлүү маселелерден болуп калды. Адамдын калыптанышына социалдык чөйрө өзүнүн чоң таасирин тийгизери баарыбызга белгилүү. Азыркы күндө терс көрүнүштөрдүн көбөйүп баратышы ар бир атуулдун тынчын алууда.

Жаштарды моралдык тарбиялоодо ата-бабаларыбыз калтырган тарбия башаттарына, акыл ойдун тунук булактарына, адептик жүрүм-турумдун жол-жоболоруна, нарктуу кеп-кеңештерине, жалпы эле рухий дөөлөттөрүбүзгө кайрылып, андагы ой берметтеринен таасир алып, көпчүлүккө жайылтуу зарыл.

Адабияттар:

1. Арт-терапия в работе с детьми: руководство для детских психологов, педагогов.
2. Григорьев С.И. Гусякова Л.Г., Гусова С.А. Социальная работа с молодежью: учебник для студентов вузов. - М.: Гардарики, 2008.
3. Девиантология: современные теоретико-методологические проблемы. - СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2012.
4. Социальная работа с молодежью: Учебное пособие. Под редакцией доктора педагогических наук, профессора Н.Ф.Басова. - М., 2010.
5. Комплексная реабилитация инвалидов: Учебно практическое пособие / Н.П. Жигарева. - М, 2012.

Рецензент: к.филос.н., доцент Эргешов А.